

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/5 Winter 2016, p. 499-514
DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9124>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 09.01.2016 ✓ Accepted/Kabul: 28.02.2016
✍ Referees/Hakemler: Yrd. Doç. Dr. Ali KUZUDİŞLİ –
Yrd. Doç. Dr. Osman ORUÇHAN

This article was checked by iThenticate.

AYNÎ'NİN HADİS ALANINDA BABERTİ'YE YÖNELTİĞİ BAZI ELEŞTİRİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Osman Nedim YEKTAR*

ÖZET

Hız. Peygamber'den sonra, sahâbe devri başladı. Bu dönemden itibaren hadisler, fıkıh, tefsir, akaid ve diğer İslâmî ilimler ile iç içe tabiün nesline aktarıldı. Tabiün dönemi, temel İslâm bilimlerinin temellerinin atıldığı adeta bir dönemi haline geldi. Hadisler kayıt altına alındı. Kûfe, Basra, Medine gibi İslâm fıkhnın merkezleri oluştu. Hadis hâfızları ve fıkıh âlimleri yetişti. Hadis ve fıkıh, İslâm'ın temel ilimleri arasında yer aldı.

Mezheplerin ortaya koyduğu kurallar, fıkıh ilmi ile ilgilidir. Hadisler ise, bu kuralları anlamaya yardımcı olurlar. Hanefi mezhebinin kuralları da fıkıhçılar tarafından kitaplara yazılmıştır. sonradan gelen âlimler bu kuralları şerh etmişlerdir.

Aynî (ö. 855/1451) ve Babertî (ö. 786/1372) adeta halef-selef olarak Merğînânî (593/1199)'nin Hidâye isimli kitabını şerh etmişlerdir. Bu kitabı şerh ederlerken, içerisindeki hükümleri bazen hadisler ile açıklamışlardır. Aynî (ö. 855/1451), Babertî (ö. 786/1372)'den sonra yaşadığından onun eserini görme şansını elde etmiştir. Bu yüzden de Binâye isimli eserinde onun hadis ve fıkıh ile ilgili görüşlerini zaman zaman eleştirmiştir. Biz, bu çalışmamızda hadis alanıyla ilgili Aynî (ö. 855/1451)'nin Babertî (ö. 786/1372)'ye yönelttiği eleştirileri ele almaya çalıştık.

Bu eleştiriler râvilerin durumlarını, sened ile ilgili terimlerin kullanılmasını, hadis metinlerindeki ihtilâfları içermektedir. Bu tür eleştiriler incelendi. Aynî (ö. 855/1451) ve Babertî (ö. 786/1372)'nin işlenen konuyla ilgili görüşleri dikkate alınarak hadis ilmi açısından değerlendirmelerde bulunuldu.

---

* Yrd. Doç. Dr. Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fak. El-mek: osmannedimyektar@hotmail.com

EVALUATION AYNÎ'S OF SOME CRITICISMS DIRECTED AT BABERTÎ IN THE HADITH

ABSTRACT

Companions of the Prophet era. It began after the Prophet. Hadiths, Fiqh, Tafsir, intertwined with Akaid and other Islamic sciences were transferred somehow to tabiûn students from this period. Tabiûn period, has become almost a period of fundamental Islam that the basis of science. Hadith were recorded. Kufa, Basra, center of Islamic jurisprudence as Medina occurred. Hadith scholars of fiqh scholars and grew up there. Hadith and fiqh, was among the basic sciences of Islâm.

The rules put forward by the sects, fiqh is related to knowledge. The Hadiths, helps to understand these rules. The rules of the Hanefi books are written by fiqh scholars. They commentaries from scholars of later these rules.

Aynî (d. 855/1451) ve Babertî (d. 786/1372) were almost as successor-predecessor had Merġinânî (d. 593/1199)'s commentary on the book Hidâye. This book while they commentary, in which they explain the provisions of the hadiths rarely. Aynî (d. 855/1451), that had been obtained after the chance to see Babertî (d. 786/1372)'s work. That's why Binâye work is criticized from time to time in its opinion on the hadith and fiqh. We have Aynî (d. 855/1451)'s criticism of our study, we tried to take him on the hadith.

These criticisms of the status of the narrator, the use of terms relating Invoices include conflict in the hadith texts. Such criticism has been viewed. Aynî (d. 855/1451) and Babertî (d. 786/1372) is considering views on the issue were made in the process of assessment of the scientific tradition.

STRUCTURED ABSTRACT

Entry and aim of the study:

Our aim of this study that, in written commentary on the jurisprudence reveals that the area is made of the comprehensive assessment of the hadith. "Bedreddin, Babertî the hadith has criticized what matters?" One of the basic books Hanafite the answer to the question is to look at the al-Hidaya. Along with it, it is to make an assessment of that criticism written in the hadith. We intend to be an example to future studies to be done in the field hadith and fiqh.

Conceptual Framework

Additionally, Bedreddin in kind and Ekmeleddin Bâbertî'n and the introduction of our two matters related works is also located within the conceptual framework. Hadith correct understanding of the text, Invoices criticism of narrators information, transferring the right of the rumor is the conceptual framework of this study.

Bedrettin Aynî (d. 855/1451), an Islamic scholar who lived during the Mamluk state. He is famous for his work in more area hadith. He, has annotated the Sahih of Bukhari's hadith and Tahâvî's Şerhu Meâni'l-Asar. In addition to the science of Hadith, He was written in the fields fiqh, history, language and grammar works. He has annotated in the last

---

Turkish Studies

years of his life the book is a el-Hidâye one of the sources works of Hanefi sect.

Babertî (d. 786/1372) is a famous Islamic scholar for his work in theology and fiqh. He has annotated welding work of the Hanafi sect as el-Hidâye book has commentary from him before. Therefore, almost in Aynî and Babertî as successor-predecessor two Islamic scholar commentary Merğînânî (593/1199)'s el-Hidâye book. This book commentary while they collected before in the provisions themselves and explained the classification of hadiths. Aynî, he had lived after Babertî has the chance to see his work. Therefore, he wrote in his book el-Binâye has been criticized at times for his views in the field of hadith and fiqh. These criticisms of the status of the narrator, the use of terms related invoices include disputes in hadith texts. These criticisms also solid evidence of the provisions of the Hanefi school of law is important for the sample to be seated. We have Aynî (d. 855/1451)'s criticism of our study, we try to get together with their reasons to take him on the hadith. In this our study, Aynî and to address criticism of hadith Babertî's issues between them and the evaluation of a study conducted for the first time in the hadith.

Method

Aynî, is able to complete the work reaches el-Binaya Commentary on the Ale'l-Hidaya the age of ninety. He is the evidence in the hadith of the members of the Hanafi fiqh is revealed in this work. He is the accumulation of the hadith is found in this book reflect the possibility that the end of the summer. Babertî before him just as he wrote his commentary on el-Hida he likes.

Aynî assesses the commentary written by the Ekmel name some of his views. Aynî, giving Ekmel name that means, Ekmeleddin is Babertî. Aynî gives him some answers. These answers are sometimes in fiqh hadith sometimes. We will consider some of the criticism of hadith in this study.

He replaced the views of scholars on commentary by al-Hida to arrive before it was criticized.

We will make assessment of the hadith into Aynî's and Babertî's of processed account the opinions on the subject. We will apply to the evaluation of other hadith scholars on the subject. When we consider the methodological criticisms in terms of Babertî headed Aynî's invoices, and we see that these textual criticism. We evaluated according to whether the criticisms made about Invoices or text. Aynî's criticism of the hadith Babertî headed, if relevant to the Babertî's use in a istilah invoices, we refer to resources that will help us understand correctly used the Technical Terms. If Aynî's against the criticism Babertî, is related to the text we have applied to the information on the textual criticism. We determine the accuracy of the information provided in the hadith Aynî's constitutes another aspect of our work. Aynî, if there is no criticism based event, finding the hadith sources, we will take up the question. We made the necessary assessment of the situation by making the information given in the book and write an email to arbitration if cited the book. This is the main method of our study.

Turkish Studies

Results and Interpretation

Aynî's Ekmeleddin in his criticism of hadith for Babertî'y we can assess it properly, we need to identify priorities were criticisms. Therefore, we determined that al-Hidaya to criticize Aynî's the Babertî which point we read from beginning to end. I've found that a limited number of criticisms. They said, "Failure to recognize the narrators in the sanad, to identify the hadith medâr wrong to oppose the subject narrated the hadith to name wrong." It is possible we summarize. These are all common aspects of the hadith is related with the knowledge, it is what interests us direction.

We el-Binaya provisions we evaluate the process of unfolding the evidence in the hadith in the book the following results: This is the process in evolution and maturation takes place, can say we have dealt with in the framework of it. These findings, to other researchers in the hadith will help to reveal the relationship of the hadith texts between fiqh.

Conclusions and Recommendations

We saw Aynî (d. 855/1451)'s we examine the points criticized Babertî (d. 852/1448) is related to these hadith. These dignitaries criticism is not well studied in securities or text, it can be listed as not being able to understand the terminology of hadith better.

We checked almost the criticism made by the Aynî (d. 855/1451). We have seen many of them in the Aynî (d. 855/1451)'s was right. We just can not catch a determination and the right of residence in rem Babertî (d. 852/1448). Determination of this issue was the subject common link.

He has not compromised the work of a commentary on the basic principles of fiqh while the hadith of the field. Therefore, the commentary written by Marghinani (d. 593/1196)'s has also been criticized. This issue requires a separate study. We have discussed this issue in our other work. Aynî (d. 855/1451)'s the main reasons for opposing the Babertî (d. 852/1448) caused by this issue. He, Marghinani (d. 593/1196) 's right to detect mistakes made due to the hadith about the truth of the assertion Babertî (d. 852/1448) criticism. Criticism of this Aynî (d. 855/1451), the preservation of tradition and religion, which is the second source has to be transported correctly. His accuracy, natures will be an example to other Hidaya commentator.

We had two hand-Hida is a commentator Aynî (d. 855/1451) and it is possible for us to express that we compare the Babertî (d. 852/1448). They are both the same fiqh text annotation in a half century old time zone. However Aynî (d. 855/1451), he has been criticized for missing the hadith of seeing his Hidaya text commentary. He has very good commentary of al-Hidaya in terms of hadith. In contrast Babertî (d. 852/1448) criticism of the dignitaries, and someone who shares hadith scholar identity with text analysis. But less than Aynî (d. 855/1451) has carefully notes and text analysis. In fact, it is advantageous according to the Babertî (d. 852/1448), Aynî (d. 855/1451). Because self-writing the book was written before seeing the works led to her advantage.

As a result, they have two Hanafi scholar commentary of the basic books of fiqh. They are especially other proofs of this work and helped reinforce the solid ground of evidence in the hadith.

Turkish Studies

Babertî (d. 852/1448), he wrote in his commentary on al-Binaya revealed the evidence of the last judgment. Then Aynî (d. 855/1451), in his evidence with other evidence that al-Hidâye was also thinking about the evidence, evaluate Babertî (d. 852/1448)'n the hadith.

The next work to be done and work el-Inaye passed stating that the books of hadith in the el-Binaya book. "Meşhur hadith, haberi vahid, ihtilâfu'l-hadith" hadith such issues can be examined in the framework of these two boks.

Keywords: Aynî, Bâbertî, narrator, narrative, critical.

Giriş

H. Peygamber (sas.)'in hadisleri, dinin ikinci temel kaynağını oluşturmaktadır. Tedvin dönemiyle hadisler kitaplarda toplanmaya çalışılmıştır (Yazıcı, 2015, 72). Toplanan bu hadislerle âlimlerin rahatlıkla ulaşabilmesi, pek çok hadis uzmanının da yetişmesine vesile olmuştur (Özafşar, 2015, 216). Yetişen bu uzmanlar için fıkıh usulü, hadisleri anlamak için kullanılan vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. Tasnif döneminin başlarında İbrahim en-Nehâî (ö. 96/714) ile başlayan, "Reysiz hadis, hadissiz de rey isabetli olmaz" (Özafşar, 2015, 216) anlayışı tasnif döneminin ilerleyen yıllarında da sürmüştür. Bazı hadisçiler hadis temelli fıkıh anlayışı oluşturmak için hadis kitaplarını fıkıh temelli bablara göre sınıflandırmışlardır. Bu yüzden önceleri İmam Mâlik'e (ö. 179-795) sonraları İbn Uyeyne (ö. 179/795)'ye ait olduğu söylenen "Fâkihlerin dışında kalan kimseler için hadis, saptıran bir şeydir (Avvâme, 1978, 43)" ifadesi ile Vekî b. Cerrah (197/797)'in "Fıkıh bilen hadisçinin rivayeti, fıkıh bilmeyen hadis şeyhlerinin hadislerinden bana daha sevimli gelir (el-Bağdâdî, 2002, II, 564)." sözü, sonradan yazılmış hadis kitaplarının bablara ayrılarak yazılmasına katkı sağlamıştır. Buhârî (ö. 256/795) yazdığı *es-Sahih* isimli eserinde bab adlarını fıkıh temelli bir anlayışla düzenlemesi, bunun en güzel örneğini teşkil eder (Özafşar, 2015, 217). Tirmizî (ö. 279/892)'de fıkıh'ı hadis alanında derinleşmiştir. Bu eğitimini Buhârî (ö. 256/795)'den almıştır. Onun tarz ve üslubundan etkilenmiştir (Özdemir, 2014, 1181).

Özellikle Şâfi'î (ö. 204/819), hadis ve fıkıh tarihinde kelimenin tam anlamıyla bir dönüm noktasıdır. Zira o, rivayetin tatbikata; tatbikatın da rivayete uygun olmasını savunmanın yanı sıra, mutlak anlamda rivayetin üstünlüğünü savunmuştu (Özafşar, 2015, 107). O, usul alanında *er-Risâle* adıyla bir eser yazmış, bu eserde fıkıhın bazı konularının yanı sıra hadislerin illetleri, haber-i vâhid, nâsih-mensûh gibi hadislerle ilgili konulara da yer vermiştir. Şâfi'î'nin açtığı bu çığırın ardından diğer mezhep mensupları da usul eserleri yazmaya başladılar (Şaban, 2010, 33, 34).

Şâfi'î sonrası başlayan bu hareketlenmede hadis bilginleri de önemli paya sahiptiler. İlk dönemlerde sadece nakilci olarak bakılan hadisçiler, müteahhirun döneminde mezheplerin sağlam temellere oturtulmasında fıkıhı doğru anlamaya yardımcı olmuşlardır. Bunlardan Nevevî (ö. 676/1277), hadisçi kimliği ile tanınan bir âlimdir. O bununla yetinmemiş, şafi mezhebinin en temel fıkıh kitabına *el-Mecmû* ismiyle şerh yazmıştır. Adeta Şâfi'î fıkıhının hadislerdeki temellerini ortaya koymuştur. Bu durum hadisçi kimliğiyle h. 9. yüzyılda yaşayan Aynî'de de görülmektedir. O'da *Umdetü'l-Kârî* ismiyle Buhârî şerhini yazmıştır. Bunun yanında Hanefîlerin adeta kaynak hadis eseri olan Tahâvî (ö. 321/933)'nin *Şerhu Meâni'l-Âsâr* isimli eserini *Nuhabu'l-Efkâr* ismiyle kaleme almıştır.

Aynî yaşı doksana ulaşınca tamamladığı *el-Binâye Şerhun Ale'l-Hidâye* isimli eserini kaleme almıştır. O, mensubu olduğu Hanefî fıkıhının hadislerdeki delillerini bu eserde ortaya koymuştur. O, hadis alanındaki birikimini, en son yazdığı bu eserde yansıtmaya imkânını bulmuştur. Kendisinden önce el-Hidâye üzerine şerh yazan âlimlerin görüşlerini yeri geldiğinde değerlendirmiştir (Aynî, 2009, XII, 579). Babertî de Aynî'den önce tıpkı onun gibi el-Hidâye üzerine şerh yazmıştır. Aynî

Turkish Studies

onun görüşlerinin bazılarını Ekmel ismini vererek yazdığı şerhte değerlendirmeye alır. Aynî, Ekmel ismini vererek kastettiği, Ekmeleddin Babertî'dir. Ona bazı cevaplar verir. Bu cevaplar, bazen fıkıh bazen de hadis alanında olabilmektedir. Biz bu çalışmamızda hadis alanındaki eleştirilerinin bir kısmını değerlendireceğiz.

Aynî'nin Hadis Alanında Babertî'ye Yönelttiği Bazı Eleştiriler

Aynî'nin Ekmeleddin Babertî'ye yönelik hadis alanında yaptığı eleştirileri doğru bir şekilde değerlendirebilmemiz için, öncelikle eleştirileri tespit etmemiz gerekmektedir. Bu nedenle biz, Aynî'nin Babertî'yi hangi noktalarda eleştirdiğini tespit etmek için *el-Hidâye*'yi baştan sona okuduk. Eleştirilerin sınırlı sayıda olduğunu tespit ettik. Bunların, "Seneddeki râvîleri tanyamamak, hadisin medârını yanlış tespit etmek, mevzu rivayete karşı çıkmamak, hadisleri yanlış isimlendirmek." şeklinde özetlememiz mümkündür. Bunların hepsinin ortak yönü ise, hadis ilmiyle ilgili olması, bizi ilgilendiren yönüdür.

Aynî'nin hadis alanında Babertî'ye yönelttiği eleştirilere bir başka açıdan baktığımızda bunların, sened ve metinle ilgili olduğunu gördük. Eleştiri, eğer Babertî'nin senedde kullandığı bir istilahlı ilgiliyse, kullanılan istilahlı doğru şekilde anlamamıza yardımcı olacak kaynaklara başvurduk. Eğer Aynî'nin Babertî'ye yönelik eleştirisi, metin ile ilgiliyse metin tenkidıyla ilgili bilgilere müracaat ettik.

Aynî'nin hadis alanında verdiği bilgilerin doğruluğunu tespit etmemiz çalışmamızın bir diğer yönünü oluşturmaktadır. Aynî, eğer hadise dayanarak eleştiride bulunmuşsa, hadisin tahririni yaparak konuyu ele alacağız. Kitaba atıf yaptıysa da o kitaptan verilen bilginin tahkikini yaparak gerekli değerlendirmeyi yapmak, çalışmamızın ana çizgisini oluşturmaktadır. Şimdi sırasıyla tespit ettiğimiz eleştirileri ele alalım.

1. Babertî'nin râvîleri iyi tanımaması

Hız Peygamber'e ait olduğu iddia edilen hadisler rivayet asrında râvî zincirlerinden oluşan senetlerle nakledilerek tasnif döneminde kitaplara kaydedilmişlerdir. Daha sonra gelen hadis âlimleri bu rivayetlerin senetlerinde geçen râvîlerin biyografilerini rical türü eserlerde ele almışlardır. Bu eserlerde râvîlerin doğum, ölüm tarihleri, seyahat ve ilim faaliyetlerinin yanı sıra adâlet ve zabt yönlerini konu edinen bir takım değerlendirmelere de vermişlerdir (Çakan, 2012, 22, 23, 57, 63). Râvîlerin durumlarını incelemek ve bunlarla ilgili değerlendirmelerde bulunmak dinin ikinci kaynağı olan sünnetin korunabilirliği için gereklidir (Nevevî, 2007, 380, 381). Bu yüzden hadis ilmiyle uğraşan, kitap yazan âlimler, eserlerinde bazı râvîleri bidat ehli, fasık olmaları vb. nedenlerden dolayı cerh (Aydınlı, 2009, 48) etmişlerdir (İbn Allân, 2003, VII, 4).

Aynî de Babertî'yi cerhe uğramış bir râvînin rivayet ettiği, "Komşuluk hakkı, sağdan, soldan, önden ve arkadan kırk komşuya kadar geçerlidir" hadisi (Ebû Ya'lâ, 1987, X, 385) konusunda eleştirir. Bu hadis aynı zamanda Şâfi'î mezhebinin komşulara vasiyet konusunda esas kabul ettiği bir hadistir. Babertî, bu hadisin râvîleriyle ilgili görüşünü "kîle" lafzıyla "Bu rivayetin râvîleri bilinmemektedir" şeklinde kaynağı belli olmayan bir ifadeyle verir (Babertî, t. y., X, 475).

Aynî, kendisinden takriben yarım asır önce yaşayan ve ricâl biyografileriyle ilgili eserlere ulaşma imkânı bulunan Babertî'yi bu hadisin ricâlini tanımama ve rical türü eserlerden araştırma yapmama konusunda eleştirmiştir (Aynî, XII, 579). Aynî, Babertî'nin rivayeti kabul edilmeyecek kadar cerhe uğramış râviye herhangi bir eleştiride bulunmamasına karşı çıkmıştır. Bu hadisin râvîleri arasında "Abdu's-Selâm b. Ebû Cenûb" vardır. İbn Hibbân bu râvînin, "münkerü'l-hadis" olduğunu ifade etmiştir (İbn Hibbân, 2000, II, 134).

Aynî, Beyhakî'nin (Beyhakî, t. y., VI, 451) ve Ebû Ya'lâ'nın (Ebû Ya'lâ, 1987, X, 385) bu hadisin râvîlerini teker teker incelediklerini ve Ebû Cenûb'u cerh ettiklerini ve cerh noktalarını açıklar (Aynî, 2009, XII, 579).

Buraya kadar verdiğimiz bilgileri Aynî açısından şöyle neticeye bağlayabiliriz: Aynî Şâfi'î mezhebinin delili sayılan hadisin râvîsine cerhedici bir yaklaşım sergilemiştir. Onun Babertî'den rical konusunda daha hassas davrandığı söylenebilir.

Meseleyi hadîs râvîlerinin adalet ve zabt yönünden incelenmesi açısından ele aldığımızda iki müellif açısından şu sonuca rahatlıkla varabiliriz. İki müellifte Şâfi'î mezhebinin dayandığı rivayeti ihticâc için sahih bulmamaktadır.

Hükme konu edilmek istenen rivayetin senedindeki râvînin Aynî tarafından daha doğru yapıldığı görülmüştür. Zira râvîyi cerhedecek kişinin de cerhe yetkili olması gerekir (Aydınlı, 2009, 77). Aynî'nin değerlendirmesinde İbn Hibban, Beyhakî ve Ebû Yalâ gibi hadîs âlimlerince muteber sayılan kişilerin görüşlerine yer verilmiştir.

Yukarıdaki bilgilerden Babertî açısından şu sonuca varmamız mümkündür: Babertî ilgili hadisin râvîlerini uzmanca bir araştırmaya tabi tutmak yerine "kîle" şeklinde meçhul bir sigayla râvîler hakAynîa sarîh cerh ifadesi kullanmamıştır. Bunun yerine fıkîh ekolünde ve maliki mezhebinin önde gelen ismi İbn Kudâme el-Makdisî'nin râvî değerlendirmesine yer vermiştir (Babertî, t. y., X, 475).

2. "Medâr" tespiti yapılmaması

Aynî, Tirmizî (ö. 279/915)'de geçen abdestin bozulmasıyla ilgili hadiste Babertî'yi medâr tespitini yapılmamasından dolayı eleştirmiştir.

Tirmizî'nin rivayeti şu şekildedir: "Tirmizî dedi ki, bize İsmail b. Musa Kûfî, Hennâd ve Muhammed b. Ubeyd el-Muhâribî anlattılar –mânâ aynıdır- onlar dediler ki, bize Abdüsselâm b. Harb el-Mülâî, Ebu Hâlid ed-Dâlânî'den o, Katâde'den, o, Ebu'l-Âliye'den o da İbn Abbas (ranh.)'ın Rasûlullah (sas.)'ın secde horlayınca veya boğazından çıkan hırıltılar duyuluncaya kadar uyuduğunu sonra kalkıp namaz kıldığını gördüğünü rivayet etti... (Tirmizî, 2001, Tahâret, 57)"

Babertî "Bu hadîsin medârında Ebu'l Âliye (ö. 90/709) var" derken (Babertî, t. y., I, 49) Aynî ilgili hadîsin medârında Yezid ed-Dâlânî olduğunu söyler (Aynî, 2009, I, 222). Bu konuda hangisinin doğru söylediğini anlayabilmemiz için öncelikli olarak yukarıdaki hadîsin sened şemasını çıkarıp ardından senedin medârından bahsetmek doğru olacaktır. Yukarıdaki hadîsin sened şeması şu şekildedir:

		Rasûlullâh			
		İbn Abbas			
		Ebu'l-Âliye			
		Katade			
		ed- Dâlanî			
		İbn Harb			
İsmail b. Mûsa		Hennad		Muhammed b. Ubeyd	
		Tirmizî (Tirmizî, 2001, Tahâret, 57)			

Yukarıda verdiğimiz sened ağında medâru'l-hadisî doğru anlamamız için medâru'l-hadis kavramının tanımına bakarak karar vermemiz gerekir. Medâru'l-hadis: Bir hadisî muhtelif senedlerinin veya genel olarak hadislerin senedlerinin kendisinde birleştiği ve senedlerin ondan itibaren (vecihlere/tarihlere) ayrıldığı râvidir (Aydınlı, 2009, 181).

Bu tanıma göre yukarıda şemasını verdiğimiz senedin medârı Abdusselam b. Harb'dir.

Aynî'nin iddia ettiği “Ebû Halid ed-Dâlanî” hadisî medârı değildir. Babertî'nin ifade ettiği Ebu'l-Âliye'de değildir. Çünkü bu iki râviden sonra râvî sayısı tek olarak devam ediyor.

Bu konudaki değerlendirmeyi şu şekilde yapabiliriz: *Medârül-hadis* kavramı hicri 9. asırda günümüzdeki anlayışla anlaşılabilir Tirmizî'nin rivayetindeki senedin medârı belirlenecekse, hem Aynî hem de Babertî yanlış bir belirlemede bulunmuşlardır.

Medâr kavramını günümüzdeki çalışmalar ışığında değerlendirdiğimizde batıda yapılan çalışmalarda bu kavram üzerinde hayli durulduğunu söylememiz mümkündür. Aynî'nin *Medârül-hadis* olarak nitelediği kavram, Common link/müşterek râvî teorisi adıyla batıda bir teori oluşturulmuştur. Bu teoriye göre hadislerin belli râvîlerden sonra râvî sayısının çoğalması sebebiyle uydurulduğu iddiasına zemin hazırlama maksadıyla bu kavram kullanılmaktadır. Müsteşriklerden özellikle Juhnoll ve Schatt tarafından bu teori savunulmaktadır. Bu konuyu Fatma Kızıl yaptığı doktora çalışmasıyla ele almış, *Uranîler hadisî* bağlamında iddiaları değerlendirmiştir (İleri okumalar için bkz. Kızıl, 2013).

Bizim araştırmamıza konu olan hadisî senedleri Ebû Dâvûd (ö. 275/902)'un Sünen'inde (Ebû Dâvûd, 2005, Tahâret, 80) ve Taberanî (ö. 360/932)'nin Mu'cem'inde (Taberanî, 2007, VI, 101) de aynıdır. Hadisî senedinin bu şekilde rivayet edildiğini ifade etmemizin nedeni, ilgili hadisî senedinin Tirmizî'deki şekliyle aynı olduğu ve başka bir şüpheye mahal olmadığını belirtmek içindir. Dolayısıyla geriye “medârül-hadis” teriminin hicri 9. asırda kullanımını araştırmamız kalmaktadır. Zira hadisî istilâhlarının kullanımı bazı asırlarda farklı anlamlara gelebilmektedir (Çakan, 2010, 220).

Hicri 9. asırda yaşamış olan İbn Reşid el-Fikrî (ö. 821-1407) niyet hadisîndeki râvîler arasında medârı incelemiştir. Burada da senedlerinin kendisinde birleştiği ve senedlerin ondan

Turkish Studies

itibaren (vecihlere/tariklere) ayrıldığı râvi Yahya b. Said'dir (İbn Reşid, 1995, 36). Buna göre Tirmizî'nin naklettiği abdestin bozulmasıyla ilgili hadisin medârını iki müellifin de yanlış belirledikleri anlaşılmaktadır. Çünkü "Medârü'l-hadis" kavramının günümüzdeki kullanımıyla Aynî ve Babertî'nin yaşadığı dönemdeki kullanımı aynıdır.

3. Mevzû rivayete ses çıkartmaması

Aynî Hidaye'de geçen bir rivayeti, mevzu olup olmaması açısından ele alır. Bu rivayeti, *rüviye* şeklinde kesinlik (cezm) ifade etmeyen *temriz* edâ sigasıyla Binâye'de verir. Geçtiği kaynakları belirtir. Ardından hadisi değerlendirmeğe tabi tutar. Hadisin Beyhakî'de geçtiğini haber vermektedir. Hadis şu şekilde nakledilmektedir:

Beyhakî dedi ki: Bize Ebû Tahir ez-Ziyâdî haber verdi. Dedi ki: Bize Ebû Osman el-Basrî haber verdi. Dedi ki: Bize Ebû Ahmed Muhammed b. Abdu'l-Vehhab anlattı. Dedi ki: Bize Amir b. Havvaş haber verdi. Dedi ki: Bize Ömer b. Harun el-Belhî, İbn Cureyc'den o, Dâvûd'dan o da İbn Ebî Asım'dan o da İbn Mes'ûd'dan haber verdiğine göre Rasûlullâh (sas.) şöyle buyurdu: *Gece veya gündüz on iki rekât namaz kılacaksın her iki rekâtta bir teşehhütte bulunacaksın. Namazın sonundaki teşehhütte Allah'ı sena et! Peygamberine salât eyle! Secde halindeyken yedi defa Fatiha sûresini, yedi defa Ayete'l-Kursî'yi oku! On defa "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O şeriki olmayan tektir. Mülk o'nundur. Hamd o'na aittir. Onun her şeye gücü yeter."* (diye) söyle! Sonra Rasûlullâh (sas.) şöyle buyurdu: *"Allah'ım senin izzetinin oturduğu arştaki yer, senin katında bulunan kitabındaki sonsuz rahmet, İsm-i Azamın, sana ait kelimelerin tamamı hürmetine (diye) söyle (Aynî, 2009, XI, 280)! Sonra hacetini ondan iste! Daha sonra başını secdeden kaldır! Bundan sonra sağa sola selam ver (Beyhakî, 2009, II, 19)!*

Aynî bu hadisin, Hz. Peygamber'den ne sahih ne de zayıf bir senedle sabit olmadığını söyler (Aynî, 2009, XI, 280)." Ardından hadisin senediyle ilgili İbn Cevzî ve İbn Maîn'den nakiller yapar.

İbn Cevzî, "Bu hadisin mevzû olduğunda şüphe yoktur." demiştir. Kitabı'l-Mevzûât'ında bu hadisi sened ve metin yönünden mevzû kabul etmiştir (İbn Cevzî, 1966, II, 142, 143). Senedinde cerhe uğramış Ömer b. Hârûn vardır. İbn Maîn onu, "kezzâbun" şeklinde (İbn Maîn, 1985, I, 54) cerh etmiştir (Aynî, 2009, XI, 279).

Aynî yukarıdaki değerlendirmeleri verir. Başta Babertî olmak üzere bütün El-Hidâye şarihlerini uydurma olduğu İbn Cevzî tarafından ifade edilen bir rivayete sessiz kalmaları nedeniyle onlara eleştiride bulunur (Aynî, 2009, XI, 280).

4. Müdrec rivayete karşı çıkmaması

Aynî'nin Babertî'yi eleştirdiği diğer bir konu, müdrec rivayet konusundadır. Onun bu eleştirisine geçmeden önce müdrec rivayet konusuna kısaca temas ettikten sonra konuyu ele alacağız.

Müdrec hadis: Hadisin sened veya metnine, aslında bulunmayan bir şey eklenmiş hadistir (Aydınlı, 2009, 177). Bu tür eklemelerin daha çok fıkıh metinlerinde görüldüğü bir gerçektir (Özafşar, 2015, 258).

Hâkim Neysâbûrî (405/1014) *Ma'rifetu Ulumi'l-Hadis* isimli eserinde konuyu ele alırken bir tek râvînin ziyade olarak rivayet ettiği fikhî lafızları örnekendirir (Hâkim, 2003, 199-201). Sikâ râvîden gelen ziyadeyi makbul sayar (Hâkim, 2003, 398). Bu konuda bazı hadis usulcileri ilk dönemlerde râvînin hâfız olması şartını getirmişlerdir. Hatip el-Bağdâdî râvînin "âdil, mutkin, hâfız, zâbit" olursa her ne şekilde olursa rivayetini makbul olduğunu söyler (el-Bağdâdî, 2002, I, 538). Son dönem hadisçilerinden Tehânevî (ö. 1983/1394) de sikânın ziyadesinin evsâk olan râvînin rivayetine muhalif olmadığı sürece kabul edilebileceğini, belirtir (Tehânevî, 2007, 118-120).

Hatîb el-Bağdâdî (463-1070) lafzi rivayeti savunanların asla hadisin metinde değişikliği kabul etmediklerini belirtir (el-Bağdâdî, 2002, I, 507). Yalnız senedi “ceyyid” her mudrec rivayetin alınabileceğini de ayrı bir başlık altında zikretmektedir (el-Bağdâdî, 2002, II, 34). Bu tür rivayetlerin örneklerini Tirmizî (ö. 279/892)’nin *İlelü’l-Kebîr*’inde görmemiz mümkündür (Özdemir, 2014, 1190).

Hadislerin metinlerine yapılan ziyadelerin daha çok fıkıh metinlerinde yapıldığını ifade etmiştik. Babertî, abdeste “Bismillahi’l-Azîm ve’l-Hamdulillahi alâdîni’l-İslami” diyerek başlamanın Rasûlullah’tan merfû olarak rivayet edildiğini söyler. Fakat bunu, “kile” lafzıyla nakleder. (Babertî, t. y., I, 21, 22). Aynî bu konuda Tahâvî (321-933)’nin nakline başvurur. Tahâvî (321-933) bunun “Seleften nakledilmiş bir dua olduğunu” ifade eder (Tahâvî, 1994, I, 26). Buhârî’de de bu duanın “Bismillahi ve’l-Hamdulillahi” şeklinde (Buhârî, t. y., Vudû, 8) nakledildiğini söyler (Aynî, 2009, I, 138, 139).

Aynî, duanın aslının Babertî’nin naklettiği şekliyle olmadığını ifade eder. Duanın aslını, Taberânî’nin Mu’cemu’s-Sagir’inden hareketle tespit eder. Babertî’nin rivayetindeki “Azim” lafzının ziyade olduğu ortaya çıkar. Burada Hatîb el-Bağdâdî’nin taksimine göre konuyu ele alırsak, idracın metnin ortasında yapıldığını görmekteyiz (İbn Hacer, 2015, I, 449).

Konuyu müdrec rivayet açısından neticelendirdiğimizde, Aynî’nin karşı çıkışının haklı olduğu sonucuna varabiliriz. Çünkü Babertî selef tarafından ilave edilmiş, râvî dahil dahi sayılacak bir lafzın metne idrac edildiğine işaret etmemiştir. Babertî bu duayı temriz eda sigasıyla nakletmiştir (Aynî, 2009, I, 138; Babertî, t. y., I, 21, 22).

5. Seneddeki inkitâyı tespit edememesi

Aynî’ye göre merfû olmayan bir hadîse Babertî’nin merfû demesinden dolayı Aynî, Babertî’yi eleştirir. Eleştirdiği hadis, hulû şekliyle boşanmanın bâin talâk olduğu konusunda gelen rivayet hakkındadır.

Bu rivayet “Hulû şekliyle kadının boşanması bâin talâktır (Darekutnî, 2010, IV, 660).” şeklindedir. Babertî bu rivayet hakAynîa şunu ifade eder:

Bu hadisin Ömer, Ali, İbn Mes’ud’dan mevkûf olarak geldiği nakledilir. Ancak, bu konuda merfû şekilde gelen rivayetler de bulunmaktadır. (Babertî, t. y., IV, 214).

Aynî, yukarıda verdiğimiz Darekutnî rivayetinde Babertî’nin ifade ettiği sahâbelerin yanı sıra, Beyhakî’nin Sünen’inde İbni Abbas’tan da bu hadisin rivayet edildiğini belirtir. Merfûluk ve mevkûfluk açısından ona bir takım eleştirilerde bulunur (Aynî, 2009, V, 293, 294).

Aynî’nin atf yaptığı kişiler üzerinden konuyu araştırdık. Beyhakî’de sahâbe râvîleriyle ilgili şu bilgiler, geçmektedir. Beyhakî, “Hulû şeklinde kadının boşanması bâin talâktır (Beyhakî, t.y., VII, 518).” rivayetinin İbn Mes’ud, Hz. Ali, Hz. Osman, İbn Abbas (r.hum.)’tan rivayet edildiğini belirtir. Ahmed b. Hanbel’in Hz. Osman’ın rivayetini zayıf kabul ettiğini, İbn Mes’ud’un ve Hz. Ali’nin rivayetlerinin senedi hakkında ise “fîhi mekalün” şeklinde cerhedici (rivayetinin kabul edilmeyeceği) ifade kullandığını belirtir. Beyhakî bu konuda en sahih rivayetin İbn Abbas’tan gelen rivayet olduğunu, (Beyhakî, t.y., VII, 518). bu rivayetin de Buhârî’de de geçtiğini söyler (Buhârî, Talâk, 12).

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden konumuzu şu şekilde özetlemek istiyoruz. Aynî, hulû şeklindeki boşamanın bâin talak olacağı konusunda Babertî’yi iki açıdan eleştirmiştir:

1. Babertî, bu rivayetin Hz. Ömer/Hz. Osman, Hz. Ali, ve İbn Mes’ud, Said b. el-Müseyyeb’den sahih olarak rivayet edildiğini belirtir (Babertî, t. y., IV, 213, 214). Aynî, buna karşı çıkararak bu rivayetin en sahih rivayetinin İbn Abbas’tan (Aynî, 2009, V, 294) nakledildiğini belirtir.

(Bu konuda Aynî'nin verdiği isimlerde karışıklık söz konusudur. O, bu hadisin Hz. Ömer'den nakledildiğini söylediğine dair bir bilgiyi Babertî'ye izafe eder. Ancak Babertî, bu hadisi Hz. Osman'dan nakletmiştir. Bkz. Babertî, t.y., IV, 214; Aynî, 2009, V, 294),

2. Babertî'nin bu rivayetin Hz. Peygamberden merfû ve mevkûf olarak nakledildiğini söylemesi, eleştirinin ikinci kısmını oluşturur. Aynî daha ziyade bu konuda eleştiri getirmektedir. Bu hadisin Babertî tarafından “merfû ve mevkûf olarak rivayet edilmiştir (Babertî, t.y., IV, 214)” denmesini, Aynî rivayetin farklı tariklerini de işin içine katarak şu cümleleriyle eleştirir:

Babertî'nin söylediği –senin de gördüğün gibi- doğru bir delile dayanmaz. Ne zamandan beri sahâbeye ait olduğu iddia edilen bu rivayetler, mevkûf olarak rivayet edilmişler? Ve ne zamandan beridir merfû olmuşlar (Aynî, 2009, V, 294)?

Bu hadis merfû ya da mevkûf olmasına bakmamız gerekir. Elimizdeki en sahih rivayet olduğunu ifade ettiğimiz ve Aynî'nin delil olarak sunduğu İbn Abbas rivayetini verelim:

... İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre muhakkak Hz. Peygamber hulû yoluyla (Kadının kocasından ayrılmak için mahkemeye başvurma sonucunda oluşan boşanmayı) bâin talak kabul etti (Darekutnî, 2010, IV, 660).

Merfû hadisin tanımına baktığımızda İbn Hâcer (852/1448) şu şekilde tanımlar: *Sahâbenin Resûlullah (sas.)'tan haber verdiği sözleri, fiilleri ve takrirleridir. Bu rivayetler hükmen veya tasrîhen olabilir (İbn Hacer, 2006, 126, 127).*

Son dönem hadisçilerden Tehânevî (ö. 1983/1394) bu tanıma katılmakla birlikte, senedinde kopukluk olan bu tür rivayetleri de merfû olarak kabul eder (Tehânevî, 2007, 38). Mevkûf hadisi ise şöyle tanımlar: *Sahâbenin söz, fiil veya (benzerlerinin) muttasıl veya munkatî' senedle nakledilmesidir (Tehânevî, 2007, 41).*

Nevevî (676/1298) merfû rivayetle mevkûf rivayetin birbirinden ayrıldığı en mühim noktanın metinde geçen bilginin “Rasûlullah (sas.)'ın zamanından haber verip vermemesi olduğunu belirtir. Sahâbî sözü de olsa Rasûlullah (sas.) dönemine atfen bir nakil yapılmışsa bu rivayet merfû bir rivayettir (Nevevî, 2002, 76).

İbn Abbas'ın rivayetine baktığımızda o, Hz. Peygamber dönemindeki bir uygulamayı nakletmektedir. Nevevî'nin ayırımına göre bu rivayet merfûdür. Bulkînî (805/1427) ise, Nevevî (676/1298)'nin bu ayırımına ilaveten Hz. Peygamber dönemine ait bilginin sahâbeden gelmesi gerektiğini belirtir (Bulkînî, 2015, 213). Yukarıdaki rivayet, sahâbî İbn Abbas'tan “Hz. Peygamber dönemine ait bilgi” ile gelmiştir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde İbn Abbâs rivayeti merfûdür. Zaten Aynî bu rivayeti delil getirerek mezhebinin görüşünü delillendirir. Babertî'yi diğer sahâbe rivayetlerini delil getirmesinden eleştirmiştir. Bu rivayetler, mevkuftur. Aynî, bu rivayetlerin de İbn Abbâs rivayeti gibi merfû olarak sunulmasına karşı çıkar (Aynî, 2009, V, 292, 294). Örneğin Babertî, *İnâye*'de yukarıda verdiğimiz İbn Abbâs'tan merfû olarak nakledilen rivayeti, Said b. el-Müseyyeb'den Mürsel olarak muttasıl sened ile nakledildiğini söyler. Abdurrezzak b. Hemmam'dan da delil getirir (Rivayetin bir başka tariki için Bkz. Abdurrezzak, t. y., VI, 493).

Babertî, Said b. el-Müseyyeb'in sika ve tabiûnun büyüklerinden olduğuna vurgu yapar. Mezhebin görüşünü delillendirirken, bu rivayeti kullanır (Babertî, t. y., IV, 214). Ancak hadisçiler arasında sahâbî mürseliyle amel edilebileceği konusunda ittifak edilmiştir (Yatkin, 2012, 80, 81). Fakat tabiûn mürseliyle amel edilemeyeceği konusu Hatip el-Bağdâdî tarafından belirtilir (el-Bağdâdî, 2002, II, 499). Babertî'nin verdiği mürsel rivayeti, Said b. el-Müseyyeb'den gelmesi açısından değerlendirdiğimizde durum Babertî'den yanadır. Ahmed b. Hanbel bu konuda Said b. el-Müseyyeb'in mürsellerini en sahih mürseller olarak kabul eder Bağdâdî, 2002, II, 472).

Turkish Studies

Aynî Babertî'nin mürsel olarak Hz. Peygamber'e nispet etmesini maktu hadis olarak algılar. Elde Darekutnî'den ve Buhârî'den gelen hulû yoluyla olan boşanmanın bâin talak olduğunu bildiren sahih merfû rivayetler varken zayıf rivayetlerin kullanılması onu rahatsız etmiştir (Aynî, 2009, V, 294). Bu tür maktu rivayetler illetli olan hadisler kapsamında değerlendirilir. (Özdemir, 2014, 1188.)

Burada dikkat çekilmesi gereken bir durum da şudur. Aynî, "Umdetu'l-Kârî"de Darekutnî'yi şiddetle eleştirir. Ama, mezhebiyle ilgili hadisin delilini *el-Binâye*'de Darekutnî'den vermeğe çekinmemiştir. Aynı durum Beyhakî için de geçerlidir. Onu *Umdetu'l-Kârî*'de hem eleştirir, hem de ondan nakiller yapar (Sakallı, 2013, 252). Bu bağlamdan Babertî'yi eleştirmesine baktığımızda o, eserlerinde Beyhakî gibi Şâfi'î âlimlere karşı Hanefî olan âlimleri hep savunmuştur. (Sakallı, t. y., 142). Şâfi'î âlimlerin eleştirebileceği açık bir kapının Babertî tarafından bırakılması, onu rahatsız etmiştir. Bu yüzden, Buhârî'de geçen İbn Abbas rivayetini verir (Buhârî, Talâk, 12).

Aynî'nin Babertî'nin delil sunduğu rivayetler arasında mevkûf rivayet olduğunu da iddia etmişti. Bu iddiayı araştırdık. Örneğin, bu hadislerden birisi, İbn Mâce'de Hz. Osman'dan mevkûf olarak nakledilir. Burada Rebî' binti Muavviz Hz. Osman'a gelerek hulû yoluyla eşinden ayrıldığını, kendisi için iddet olup olmadığını sorar. Hz. Osman ise, "Sana iddet yoktur." şeklinde kadına cevap verir (İbn Mâce, 1996, Talâk, 23).

Neticede gerek Babertî gerekse Aynî, Merğînânî'nin "...Hulû yoluyla boşanma bain talaktır (Merğînânî, t. y., II, 301)" sözünü hadislerle delillendirmeğe çalışmışlardır. Buna delil getirirlerken Babertî zayıf rivayetleri ön plana çıkararak konuyu hadisler ile temellendirmeğe çalışmıştır. Kendisinden sonra yaşamış Aynî ise, daha sağlam deliller ile konuyu ele almıştır. Babertî'yi maktû olarak nakledilen rivayetleri sahih olarak sunmasına ve merfû bir rivayet varken mevkuf olarak nakledilen rivayeti delil getirmesine karşı çıkmıştır.

6. Neshin tespitinde yanlış yöntem kullanması

Nesh, "Birbiriyle zıt anlam taşıyan iki hadisin arasının bulunması veya ikisinden birinin tercih edilmesi" anlamına gelir (Nevevî, 2004, 43). Hz. Peygamber'in vefatının ardından sahâbe ile ilgilenmişlerdi. Akıllarına takılan hususları, fâkih olan sahâbiye sorarlardı (Yatkın, 2012, 52).

Nevevî (676/1298) neshi hadis alanında en mühim, bir o kadar da en zor konu olarak niteler (Nevevî, 2002, 185). Bu konun bu kadar zor olmasının nedeni, neshin hangi yolla tespitinin yapılacağına karar verilmemesidir. Bazen iki âlim, bir konuda neshin olduğunun kabulde ittifak etmekle beraber neshin tespiti noktasında ihtilafa düşülebilmektedirler. Aynî ile Babertî'nin bu noktada ihtilaf ettikleri görülmektedir. Örneğin, ikisi de Cuma namazına gusül abdesti alıp gitmenin İslâm'ın ilk dönemlerinde vacip olduğunu, bunun sonradan nesh edildiğini kabul etmektedirler. Yalnız ayrıldıkları nokta bu konuda neshin tespitinin nasıl yapılacağıyla ilgilidir.

Aynî, Cuma namazı da olsa insanların namaza durmalarını sağlayan hadesten kurtulup abdest almayı öğreten ayete ilave getiren (Maide, 5/6) her hükmü nesh kabul etmiştir (Aynî, 2009, I, 284).

Babertî ise, bu konuda neshi kabul etmekle birlikte neshin ancak bu konuda gelen hadis rivayetleriyle bilinebileceğini söyler (Babertî, t. y., I, 66). Bu konuda Aişe (ranh.) gelen iki rivayeti delil olarak getirir.

Halbuki Babertî'de Aynî gibi Hanefî bir âlimdir. O, Hanefîlerin tipik olarak ayete ilave getiren her hadisi mensûh kabul etmelerine yönelmemiş, bu konuda nesh delil olması için yukarıda isimlerini zikrettiğimiz iki sahâbîden gelen rivayeti kendisine delil saymıştır. Fakat bu iki hadis, Aynî tarafından nesh için delil olmayacağı vurgulanıp, farklı bir şekilde yorumlanmıştır. Şimdi Babertî'nin

Cuma guslünü nesh ettiğini ifade ettiği Aişe (ranh.) ve İbn Abbas rivayetlerini verip, ardından Aynî'nin bu konudaki tenkitlerine geçelim.

Aişe'den gelen rivayeti, Amrâ binti Abdirrahmân kanalıyla Sahîhayn'da geçerken (Buhârî, t. y., Cum'a, 15, 16; Müslim, 2003, Cum'a, 6), Urve (93/712)'den gelen rivayet (Müslim, 2003, Cum'a, 6) ise yalnız Müslim'de geçmektedir (Aynî, 2009, I, 279).

Amra'dan gelen rivayet şu şekildedir. Yahyâ b. Saîd Amrâ binti Abdirrahman'a Cuma günü gusül almayla ilgili hadisi sordu. Amrâ şöyle dedi: Ben bu konuyu Aişe (r.anh)'ya sordum. O şöyle demişti: İnsanlar kendi vücutlarına göre ağır sayılabilecek işler içerisinde (çalışıyorlardı). Cuma namazına geldiklerinde iş anındaki elbise ve halleriyle gelmeye başladılar. Bunun üzerine onlara "gusül abdesti alınınız!" denildi (Müslim, 2003, Cum'a, 6; Buhârî, t. y., Cum'a, 15, 16).

Aişe'den gelen diğer rivayet Urve kanalıyla Müslim'de şu şekilde geçmektedir. Aişe (r.a.) şöyle buyurdu: İnsanlar cuma günü evlerinde ve tarlalarında günlük işlerinde çalışarak üzerlerine isabet eden toz toprakla cuma namazına geliyorlardı. Derken onlardan adamın birisi cuma namazından çıktı. Bende Rasûllullah (sas.)'ın yanındayken O'a geldi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bu gününüz için temizlenseydiniz ya (Müslim, 2003, Cum'a, 6)!"

Aynî yukarıda verdiğimiz iki rivayeti "sebe" açısından ele alır. Bu rivayette Aişe (r.a.) cuma namazı için gusül almanın vacip olma sebebini "toz ve ter içerisinde cuma namazına gelmek" olarak açıklıyor. Bu sebep ortadan kalkınca vacip olan gusül almakta ortadan kalktığını söyler (Aynî, 2009, 279, 285).

Babertî'nin cuma guslünün nesh edildiğini ifade ederken delil olarak getirdiği (Babertî, t. y., I, 66) ikinci rivayet Ebû Dâvûd'un Sünen'inde naklettiği İbn Abbâs rivayetidir. Bu rivayet şu şekildedir: *Irak ehlinde bazı kimseler gelerek, "Ey İbn Abbâs! Cuma günü gusül almanın vacip olduğu konusunda ne dersin?" dediler. O şöyle cevap verdi: Hayır. Fakat o gün gusül alan için bu tercih daha temiz ve daha hayırlıdır. Gusül almayan kimseye gusül alması vacip değildir. Size cuma günü gusül almanın nasıl başladığını anlatayım: İnsanlar meşakkatli işlerde çalışıyorlardı. Yünden yapılmış elbiseler giyiyorlardı. Sırtlarıyla yük taşıyorlardı. (Cuma namazı kıldıkları) Mescitleri de basıktı. Tavani alçaktı. Zaten ancak hurma dallarıyla (örtülmüştü). Derken Rasûllullâh (sas), insanların yün elbiselerini giydiği sıcak bir günde hutbeye çıktı. Gitgide onlardaki koku aralarında yayılıp birbirlerinden rahatsız olmaya başladılar. Rasûllullah (sas.) da bu kokuyu almıştı. Şöyle buyurdu: Ey insanlar! Cuma günü olunca guslediniz!...*

İbn Abbas şöyle dedi: Allah'ın ayetindeki (vaadi) gereği insanlara mal verdi. Onlar yünlü olmayan elbiseler giydiler. Cuma günü gusülden geri durdular. Mescitleri genişlediği bir haldeyken de artık terlerinden dolayı birbirlerine eza vermek gibi bir durumları kalmadı (Ebû Dâvûd, 2005, Tahâret, 130).

Aynî, yukarıdaki hadisin Babertî tarafından cuma günü gusül almanın nesh edildiğine dair delil getirilmesine karşı çıkar. Bu hadisi usul açısından tartışır. Şunları ifade eder:

Bu hadisin metninde geçen ter, koku gibi lafızlar ancak "illet" tirlir. Bu illet nedeniyle cuma günü onlara gusül almak vacipti. Allah (cc.) Müslümanlara vaad ettiği fetihleri verip, Şam, Irak, Mısır'ın fethini nasip edince mescitlerin yapı stili değişti. Yapıları rahatlık veren mescitlere kavuşunca illet ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla cuma için gusül alma vucûbiyeti de ortadan kalkmış oldu (Aynî, 2009, I, 284, 285).

Aynî bu görüşünü desteklemek içinde Babertî'ye Tahâvî'nin *Şerhu Meâni'l-Âsâr*'ından delil getirir. Bunu böyle yapması dikkat çekicidir. Çünkü *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, adeta Hanefilerin hükümlerine medâr olan hadisleri ihtiva eder (Tahâvî, I, 1994, 116, 117). Babertî'nin delil saydığı

Turkish Studies

Ebû Dâvûd rivayetinden alıntılarla, “İllet ortadan kalkınca guslün vacipliği ortadan kalkmıştır” şeklinde açıklamada bulunur (Aynî, 2009, I, 285).

Tahâvî (321-933)’deki rivayetten hareketle mesitler genişleyince gusül almanın sünnet olacağını kasteder. Bu yüzden de hadisteki “Temizlenmek en hayırlısıdır, طهور خير (Tahâvî, I, 1994, 116, 117)” lafızlarını delil getirir. Bu konuda neshten yukarıda verdiğimiz hadislerden hareketle bahsedilemeyeceğini ifade eder. Bu konuda nesh olacaksa abdest ayetine (Maide, 5/6) ilave bir hüküm getirmekten dolayı neshin olabileceğini söyler. Zira bu ayette, namaza durmak için şart abdest almaktır. Eğer hadis, “Guslû vacip kılmıştır” dediğimizde ayetteki namaz için şart olan abdeste ilave bir hüküm getirilmiş olunur ki, bu da nesh anlamına gelir. (Aynî, 2009, I, 284.) Ayrıca Babertî’nin bu yanlışa düşme nedeninin, Tahâvî (321/943) de geçen İbn Abbâs rivayetine bakmaması olduğunu ifade eder (Aynî, 2009, I, 284).

Netice olarak Babertî’nin cumanın guslüyle ilgili neshe dair delil getirdiği hadisler, Aynî tarafından neshin belirlenmesinde delil olamayacağı şeklinde ifade edilmiştir. Aynî bu hadislerle konu ele alınacaksa nesh değil de illet ve sebebin hükmü etkilemesi şeklinde ele alınması gerektiğini söyler. Bir bakıma bu hadislerle Aynî günümüz fıkıh usulü konuları çerçevesinde bu hadislerle bakarken, Babertî ihtilaful-hadis konularındaki nesh ile bu hadisleri ele alır.

Aslında bu tip tartışmalar, mezhepler arasında daha ziyade yaşanmaktadır. Bir mezhep, görüşünü temellendirirken önceliği fıkıh usulü kaidelerine verirken, diğer mezhep ise önceliği hadis usulü kaidelerine verir (el-Meymûnî, 2004, 23). Buradaki ihtilaf ise, aynı mezhebin fıkıh kitabını şerh eden iki âlim arasında yaşanmıştır.

SONUÇ

Aynî’nin Babertî’yi eleştirdiği noktaları incelediğimizde bunların hadis alanıyla ilgili olduğunu gördük. Bunlar, rical tenkidi, senedin veya metnin iyi incelenmemesi, hadis terminolojisini iyi kavrayamamak şeklinde sıralanabilir.

Aynî’nin yaptığı eleştirilerin adeta sağlamasını yaptık. Bunların çoğunda Aynî’nin haklı olduğunu gördük. Sadece bir konuda Aynî ve Babertî’nin doğruyu yakalayamadığını tespit ettik. Bu konuda seneddeki medârın tespiti konusundaydı.

Aynî, fıkıhla ilgili de olsa bir eseri şerh ederken hadis ilminin temel ilkelerinden taviz vermemiştir. Bu yüzden, şerhini yazdığı Merğînânî (ö. 593/1196)’yi de eleştirmiştir. Bu konu ayrı bir çalışmayı gerektirir. Aynî’nin Babertî’ye asıl karşı çıkma deneni de buradan kaynaklanır. Merğînânî (ö. 593/1196)’nin hadislerle ilgili yaptığı yanıtları hakkında tespit edip doğruyu ortaya koymamasından dolayı Babertî’yi eleştirir. Bu eleştirisini dinin ikinci kaynağı olan hadis korunması ve doğru nakledilmesi adına yaptığı ortaya çıkmıştır. Ondaki bu hassasiyet, diğer Hidaye şarihlerine de örnek olacak cinstendir.

Aynî ve Babertî’yi el-Hidâye şarihi olmaları açısından kıyasladığımızda şunu ifade etmemiz mümkündür. İkisi de aynı fıkıh metnini bir buçuk asırlık zaman dilimi içerisinde şerh etmişlerdir. Fakat Aynî, şerhini yaptığı Hidaye metninin hadis alanındaki eksiklerini görerek eleştirilerde bulunmuştur. Kendisi fıkıh içerisinde durmuş ama hadisçi kimliğini adeta konuşurmuştur. Buna karşılık Babertî’de rical tenkitleri, senet ve metin incelemeleriyle hadisçi kimliği olan birisidir. Fakat Aynî’ye göre daha az dikkatle senet ve metin incelemeleri yapmıştır. Aslında Aynî Babertî’ye göre avantajlıdır. Çünkü kendinden önce yazılmış eserleri görerek eserini yazması, ona avantaj sağlamıştır.

Neticede iki âlim Hanefi fıkıhının temel kitabını şerh etmişlerdir. Onlar bu eserin diğer deliller ve özellikle de hadis alanındaki delillerini sağlam zemine oturtulmasına yardımcı

olmuşlardır. Babertî yazdığı *el-Înâye* adlı şerhte *el-Binâye*'de geçen hükümlerin delillerini ortaya koymuştur. Ardından gelen Aynî, bu deliller ile birlikte başka delilleri de düşünerek *el-Hidâye* adlı eserinde bunları değerlendirmiştir. *el-Binâye*'deki hükümlerin hadislerdeki delillerinin ortaya konma sürecini değerlendirdiğimizde, bu sürecin tekâmül ve olgunlaşma içerisinde gerçekleştiğini, ele aldığımız örnekler çerçevesinde rahatlıkla söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzak (t. y.), *Musannef*, thk. Habibu'r-Rahman el-A'zamî, Pakistan: İdâretü'l-Kur'an ve'l-Ulûmü'l-İslâmiyye.
- Avvâme, Muhammed (1407-1978), *Eseru'l-İhtilâfi'l-Hadisi's-Şerif fi'htilâfi'l-Eimmeti'l-Fukahâi*, Kahire: Dâru's-Selâm.
- Aydınli, Abdullah (2009), *Hadis Tespit Yöntemi*, İstanbul: Rağbet Yay.
- (2009), *Hadis İstilahları Sözlüğü*, İstanbul: İfav Yay.
- Aynî (1430-2009), Bedreddin, *el-Binâye fi Şerhi'l-Hidâye*, nşr. Muhammed Reşid Râmeferî el-Mevlevî, Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Babertî, Ekmeleddin (t. y.), *Şerhu'l-Înâye ale'l-Hidâye*, Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- el-Bağdâdî, Hatip (2002), *el-Kifâye fi-Ma'rifeti Usûli İlmi'r-Rivâye*, thk. Ebû İshâk ed-Dimyâtî, Semnud: Mektebetü Dâru İbnu Abbâs.
- Beyhakî (t. y.), *Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir el-Atâ', Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- (1429-2009), *Deavâtu'l-Kebîr*, Kuveyt: Şeriketü Gurâs.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (t. y.), *Câmiu's-Sahîh*, Musahhîh ve Mudekkik Takdîm Muhammed Ahmed el-Hallâf, Lübnan: Dâru İhyâu't-Türâsî'l-Arabî.
- Bulkînî, Ebû Hafs (2015-1435), *Mehasinu'l-İstislâh ve Tadrînu Kitabu İbnüs-Salâh*, thk. Rıdvan Camî, Kahire: Dâru'l-Gaddil-Cedîd.
- Çakan, İsmail Lütfî (2010), *Hadislerde Görülen İhtilaflar ve Çözüm Yolları (Muhtelifü'l-Hadis İlmi)*, İstanbul: İfav. Yay.
- (2012), *Anahatlarıyla Hadis*, İstanbul: Ensar Yay.
- Darekutnî (1431-2010), Ali b. Ömer, *Sünen*, Beyrut: Mektebetül-Asriyye.
- Ebû Dâvûd es-Sicistânî (1426-2005), *Sünen*, thk. Abdullah Nu'mânî, Beyrut: Dâru İbnu Hazm.
- Ebu Yâlâ (1407-1987), *Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed, Dimeşk: Dâru Me'mûn.
- Hâkim en-Neysâbûrî (2003- 1424), *Marifetü Ulûmi'l-Hadis ve Kemmiyetü Ecnâsihi*, Beyrut: Dâru İbn Hazm.
- İbn Allân (1424), *Futûhatü'r-Rabbâniyye ale'l-Ezkâri'n-Neveviyye*, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- İbn Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman (1966-1386), *Kitâbu'l-Mevzûât*, thk. Muhammed Osman, Medine-i Münevvere: Mektebetü's-Selefiyye.
- İbn Hacer el-Askalânî (2006), *Nüzhetü'n-Nazar Şerhu Nuhbeti'l-Fiker*, Dâru İbnu Recep.
- (2015-1435), *Câmiu Şurûhi Mukaddimetü İbnü's-Salâh ve Yeştemilu ala Eimmeti'l-Â'lâm (Zeynuddin İrâkî-İbn Mulekkîn, İbn Hacer)*, thk. Rıdvan Camî Rıdvan, Beyrut: Dâru'l-Gadil-Cedîd.
- İbn Hibbân (1420-2000), *Kitâbu'l-Mecrûhîn Mine'l-Muhaddisin*, Riyad: Dâru's-Samî'î.
- İbn Mâce (1416-1996), *Sünen*, Beyrut: Dâru'l-Mâ'rife.

- İbn Maîn (1405-1985), *Ma'rifetü'r-Rical*, thk. Muhammed Kamil el-Kassâr, Dimeşk: Mecmeu'l-Luga.
- İbn Reşid, el-Fikrî (1416), *Senenü'l-Ebyen*, Medine: Mektebetü'l-Guraba.
- Kızıl, Fatma (2013), *Müşterek Râvî Teorisi ve Tenkidi*, İstanbul: İSAM Yayınları.
- Merğînânî (t. y.), *el-Binâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, thk. Muhammed Adnan Derviş, Lübnan: Dâru'l-Erkâm.
- el-Meymûnî, Fehd b. el-Me'mûn (1435-2014), *Esbâbu'l-İhtilâf fi't-Tashîhi ve'Tad'ifi İnde'l-Muhaddisîn*, Kuveyt: Mektebetü Ehli'l-Eser.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn b. El-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî (2003-1424), *Sahîhu Müslim*, Tahric: Muhammed b. İyâdî, Kahire: Mektebetü's-Safâ.
- Nevevî, Muhyiddin Yahyâ b. Şeref (1424-2004), *Takrîbu'n-Nevevî*, thk. Ahmed Ömer Haşim, Beyrut: Dâru'l-Kitap.
- (2007-1428), *el-Ezkârü'n-Neveviyye*, Dimeşk: Dâru'l-Kelimü't-Tayyib.
- (2002-1424), *İrşadu't-Tullâbi'l-Hakâik*, thk. Nurettin Itr, Dimeşk: Dâru'l-Yemâme.
- Özafşar, Mehmet Emin (2015), *Hadisi Yeniden Düşünmek – Fıkhi Hadisler Bağlamında Bir İnceleme -*, Ankara: Otto Yay.
- Özdemir, Veysel (2014), “Tirmizî ve el-İlelü'l-Kebîr'inin İlel İlmindeki Yerine Genel Bir Bakış”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or* Volume 9/2 Winter 2014, 1175-1195.
- Sakallı, Talat (2013), *Aynî ve Hadis Yorum ve Şerh Yöntemi*, Ankara: Nobel Yay.
- (2013) “Hadis Şerh Yöntemi Açısından Aynî'nin Günümüze Yansıyan Bazı Tesirleri”, *Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası Bedruddin el-Aynî Sempozyumu ve II. Hadis İhtisas Toplantısı*, 237-252.
- *Hadis Tartışmaları/İbn Hacer-Bedruddin Aynî*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şa'ban, Zekiyuddin (2010), *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, çev. İbrahim Kâfi Dönmez, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Şafî, Muhammed İbn İdris (1422-2001), *er-Risâle*, thk. Rıfat Fevzi Abdulmuttalip, Mansûra: Dâru'l-Vefa.
- Taberanî (1428-2007), *Mu'cemu'l-Kebîr*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Tahâvî (1414-1994), *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, Beyrut: Âlemu'l-Kütüp.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa es-Sevre (1421-2001), *Câmiu's-Sahîh*, Kahire: Dâru'l-Hadis.
- Yatkın, Nihat (2012), *Abdullah İbn Abbâs ve Hadis İlmindeki Yeri*, Ankara: Yayınevi.
- Yazıcı, Mahmut (2015), *Sahâbe Bilgisinin Tespiti*, İstanbul: İfav Yay.,

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Yektar, O.N. (2016). “Aynî'nin Hadîs Alanında Babertî'ye Yönelttiği Bazı Eleştirilerin Değerlendirilmesi/ Evaluation Aynî's Of Some Criticisms Directed At Babertî In The Hadith”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/5 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9124>, p. 499-514.